

Izvorni znanstveni rad
DOI: 10.17234/Croatica.66.1
UDK: 811.163.42'367.6
Primljen: 16. 2. 2022.
Prihvaćen: 4. 5. 2022.

O TZV. „RASTAVNOM KORELATIVU” ŠTO*

Branimir Belaj

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet

bbelaj@ffos.hr

U radu se u okvirima kognitivnolingvističkih metoda raspravlja o kategorijalnom statusu i funkciji riječi *što* u konstrukcijama tipa *Na trgu se okupilo mnogo ljudi, što mladih što starijih*. Riječ je o konstrukciji koja se u hrvatskim gramatikama kao i raspravama posvećenim različitim funkcijama riječi *što* (Pranjković 2013: 238–246) ili uopće ne spominje ili se to čini vrlo površno (Raguž 1997: 69). S druge strane u rječnicima hrvatskoga jezika (npr. Šonje 2000, Anić 2003: 1552, Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika 2003: 1529), a i šire (npr. Rečnik srpskoga jezika 2007: 1555), to se *što* redovito opisuje kao *rastavni korelativ* ili *rastavni veznik* usporediv sa značenjem veznika *ili... ili* i *bilo... bilo*. Ovdje se iznose argumenti u prilog tome da *što* u takvim konstrukcijama nije ni korelativ (barem ne prototipni) niti je primarno rastavni veznik, pa čak ni tamo gdje alternira s prototipnim disjunktivnim veznicima, čime se otvaraju zanimljiva pitanja odnosa disjunktivnosti i kopulativnosti. Isto tako dokazuje se da u kategorijalnom smislu *što* u toj svojoj funkciji dijeli obilježja dviju, a s obzirom na obvezno udvajanje može se reći čak i triju vrsta riječi, čime se potvrđuje kao jedan od boljih primjera graničnih kategorija u hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: prilog, veznik, čestica, sastavni veznik, rastavni veznik, korelativ

* Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Sintaktička i semantička analiza dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku* – SARGADA (2019–04–7896).

1. UVOD

Iako u znanosti uvijek treba izbjegavati superlative, mislim da se bez ikakvih ustezanja može tvrditi da je *što* najpolifunkcionalnija riječ u hrvatskom jeziku. Ona naime može imati funkciju čak pet vrsta riječi (Pranjković 2013: 238–246), i to: upitne zamjenice (npr. *Što ste uradili?*), odnosne zamjenice ili zamjениčkoga relativizatora (npr. *Kasnili su gotovo dva sata, što nismo očekivali.*), veznika (npr. *Dohvati mi onu majicu što stoji na najgornjoj polici.*), priloga (npr. *Imaš li što sitnog?*) i čestice (npr. *Što se više trudiš, brže ćeš napredovati.*). Osim toga *što* se kao subjunktor, bilo samostalno bilo kao dio složenoga veznika, javlja u najmanje deset vrsta složenih struktura sa subordiniranom klauzom (Pranjković 2021: 79–92): u relativnim (npr. *To je ona žena što smo ju sreli i prekjucer.*), eksplikativnim (npr. *Što on nije došao još nekako, ali što ti nisi došao, to me je jako iznenadilo / Kao što je poznato, on neće doći.*), uzročnim (npr. *Žao mi je što niste došli / Nisam došao zato što me je boljela glava.*), načinskim (npr. *Sve je u životu postigao tako što je naporno radio.*), usporednim (npr. *Što smo se više penjali, to smo bili umorniji.*), ekseptivnim (npr. *Sve je prošlo u najboljem redu, jedino što je na pet minuta nestalo struje.*), vremenskim (npr. *Otišli smo nakon što je on došao.*), namjernim (npr. *Otišla je u grad radi toga što je željela kupiti kaput.*), dopusnim (npr. *Otišli su u kino unatoč tome što je padala kiša.*) te u ekspektivnim složenim strukturama s alternativnim klauzama (npr. *Uči umjesto što stalno gledaš televiziju.*). Međutim unatoč u literaturi prilično temeljitu opisu funkcija i značenja riječi *što* ni u znanstvenim raspravama ni u gramatikama ne spominje se jedna njezina izuzetno zanimljiva i u kategorijalnom smislu možda i najstroženija funkcija oprimjerena u (1), kojom se potvrđuje da *što* može povezivati i koordinirane, a ne samo, po uvriježenu mišljenju, subordinirane strukture:

- (1) U Zoološki je vrt proteklih godina pristiglo mnogo novih životinja, **što** europskih **što** afričkih.

Od suvremenih gramatika ta se funkcija riječi *što* spominje u Raguževoj gramatici (1997: 69), ali vrlo površno, u jednoj rečenici, i to u bilješci, pri čemu se zadržava samo na konstataciji da je riječ o količinskom (brojčanom) prilogu,¹ a spominje ju i Maretić (1963: 506) navodeći da je riječ o neodređenoj zamjenici u značenju *nešto*.

¹ Ostaje nejasno zašto Raguž govori o brojčanom prilogu jer za tako nešto nema ama baš nikakvih argumenata.

No za razliku od gramatika i znanstvenih rasprava ta se funkcija riječi *što* redovito spominje u rječnicima, kako hrvatskoga tako i srpskoga jezika, gdje se najčešće tumači kao *rastavni korelativ* zamjenjiv s *bilo... bilo* i *ili... ili* (Anić 1994: 1041, Jojić 2015: 1552), ali i kao *rastavni veznik* (Vujanić 2007: 1555) ili se pak potpuno pogrešno govori o značenju *alternativnog rastavnog odnosa nezavisnih rečenica* (Šonje 2000: 1231). U nastavku ćemo se detaljnije osvrnuti na najvažnije sintaktičko-semantičke karakteristike konstrukcija tipa (1), i to na temelju triju analitičkih zadataka:

- 1) Pokazati da je primarno riječ o sastavnom (kopulativnom), a ne rastavnom (disjunktivnom) vezniku te propitati je li riječ o korelativu.
- 2) Objasniti zašto je nekad moguća parafraza prototipnim rastavnim veznikom *ili*, a nekad ne i zašto je uvijek moguća parafraza rubnijim rastavnim veznikom *bilo... bilo*.
- 3) Dodatno potvrditi polifunkcionalnost riječi *što* s obzirom na to da u toj svojoj funkciji ima svojstva čak triju vrsta riječi.

2. RASPRAVA

Kao predložak za analizu poslužiti će nam konstrukcije (2–6),² u kojima su najprije navedeni matični primjeri s veznikom *što... što*, a potom parafraze sastavnim korelativnim veznikom *kako... tako* i odnosno udvojenim sastavnim veznikom *i... i* te rastavnim veznici *bilo... bilo* i *ili... ili*:

- (2) A ja takvih predmeta imam desetak, **što** iz Grčke **što** iz SAD-a.
- (2a) A ja takvih predmeta imam desetak, **kako** iz Grčke **tako i** iz SAD-a. / A ja takvih predmeta imam desetak, **i** iz Grčke **i** iz SAD-a.
- (2b) A ja takvih predmeta imam desetak, **bilo** iz Grčke **bilo** iz SAD-a.
- (2c) A ja takvih predmeta imam desetak, **ili** iz Grčke **ili** iz SAD-a.
- (3) Prošla smo četiri mjeseca, **što** s klubom **što** s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice.
- (3a) Prošla smo četiri mjeseca, **kako** s klubom **tako i** s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice. / Prošla smo četiri mjeseca, **i** s klubom **i** s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice.
- (3b) Prošla smo četiri mjeseca, **bilo** s klubom **bilo** s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice.

² Primjeri su preuzeti iz korpusa *Riznica* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- (3c) Prošla smo četiri mjeseca, **ili** s klubom **ili** s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice.
- (4) Utakmicu je obilježila iznimno uzbudljiva završnica i »podrhtavanje« Jazina, **što** od buke navijača **što** od iščekivanja kako će se te posljednje sekunde utakmice razviti.
- (4a) Utakmicu je obilježila iznimno uzbudljiva završnica i »podrhtavanje« Jazina, **kako** od buke navijača **tako i** od iščekivanja kako će se te posljednje sekunde utakmice razviti. / Utakmicu je obilježila iznimno uzbudljiva završnica i »podrhtavanje« Jazina, **i** od buke navijača **i** od iščekivanja kako će se te posljednje sekunde utakmice razviti.
- (4b) Utakmicu je obilježila iznimno uzbudljiva završnica i »podrhtavanje« Jazina, **bilo** od buke navijača **bilo** od iščekivanja kako će se te posljednje sekunde utakmice razviti.
- (4c) Utakmicu je obilježila iznimno uzbudljiva završnica i »podrhtavanje« Jazina, **ili** od buke navijača **ili** od iščekivanja kako će se te posljednje sekunde utakmice razviti.
- (5) Na trgu se okupilo mnogo ljudi, **što** mladih **što** starih.
- (5a) Na trgu se okupilo mnogo ljudi, **kako** mladih **tako i** starih. / Na trgu se okupilo mnogo ljudi, **i** mladih **i** starih.
- (5b) Na trgu se okupilo mnogo ljudi, **bilo** mladih **bilo** starih.
- (5c) *Na trgu se okupilo mnogo ljudi, **ili** mladih **ili** starih.
- (6) Na proslavu su pristigli **što** sadašnji **što** bivši članovi kluba.
- (6a) Na proslavu su pristigli **kako** sadašnji **tako i** bivši članovi kluba. / Na proslavu su pristigli **i** sadašnji **i** bivši članovi kluba.
- (6b) Na proslavu su pristigli **bilo** sadašnji **bilo** bivši članovi kluba.
- (6c) *Na proslavu su pristigli **ili** sadašnji **ili** bivši članovi kluba.

Odmah treba istaknuti dvije osnovne karakteristike veznika *što... što*: (i) konjunktorem *što... što* mogu se povezivati samo fraze odnosno skupine i sintagme (NP i PP), a nikako klauze (usp. **A ja takvih predmeta imam desetak, što su bili iz Grčke što (su bili) iz SAD-a.*) i (ii) za razliku od svojih aproksimativno sinonimnih udvojenih pandana *i... i* i *ili... ili* on se kao i veznik *bilo... bilo* može pojavljivati isključivo u udvojenju obliku (usp. **A ja takvih predmeta imam desetak, iz Grčke što iz SAD-a.* / **A ja takvih predmeta imam desetak, iz Grčke bilo iz SAD-a.* / *A ja takvih predmeta imam desetak, iz Grčke i iz SAD-a.* / *A ja takvih predmeta imam desetak, iz Grčke ili iz SAD-a.*) Njegovo obvezno udvajanje vjerojatno je i razlog zbog kojega se u literaturi i govori o korelativu. Za takav se stav ne može reći da je pogrešan, no smatram da je prije svega iz metodoloških i didaktičkih

razloga pojam korelacije praktičnije i bolje zadržati samo za konstrukcije ustrojene na temelju kataforičko-anaforičkih odnosa bilo distaktnoga tipa između korelacijske riječi i veznika (npr. *Onoga pozovite koga hoćete.*) bilo kontaktnoga tipa unutar složenoga veznika (npr. *Pozovite onoga koga hoćete.*)³ jer u suprotnom postoji mogućnost da se svako vezničko udvajanje proglasi korelacijom (*ni... ni, niti... niti, i... i, ili... ili* itd.), a pogotovo je ta vjerojatnost velika u konstrukcijama koje su predmet ovoga rada, odnosno u parafrazama *što... što*-konstrukcija značenjski bliskim udvojenim veznicima *i... i* i *ili... ili*, kod kojih nije riječ o korelativnim veznicima ni po kojem kriteriju.⁴

Posvetimo se sada važnijem i kudikamo problematičnijem pitanju u vezi s konjunktorem *što... što*, a ono se tiče njegove kategorijalne identifikacije kao rastavnoga veznika. Da nije primarno riječ o rastavnom vezniku, nego o sastavnom, vidi se već i po tome što je on uvijek zamjenjiv prototipnim kopulativnim veznicima – korelativnim *kako... tako i* i udvojenim nekorelativnim *i... i*, dok njegova zamjena prototipnim udvojenim rastavnim veznikom *ili... ili* nije uvijek moguća kao što je slučaj u (5–6). No sada se odmah otvara pitanje koja su to značenjska obilježja koja u nekim slučajevima omogućavaju zamjenu kopulativnoga i disjunktivnoga veznika, a u nekima ne.

U slučajevima u kojima je moguća zamjena, odnosno parafraza kopulativnoga veznika *što... što* disjunktivnim veznikom *ili... ili* riječ je o tome da na *lokalnoj* konstrukcijskoj razini *ili* vrši svoju prototipnu funkciju alternacije, odnosno realizacija jedne varijante isključuje realizaciju druge (npr. u (2) oni predmeti koji su iz Grčke nisu ujedno i iz SAD-a i obrnuto), ali na *globalnoj* konstrukcijskoj razini opseg značenja antecedenta uključuje i jedne i druge, tj. predmeti su i iz Grčke i iz SAD-a, što rezultira kompatibilnošću logičkih operacija disjunkcije i konjunkcije, a na sintaktičkoj razini mogućnošću alternacije kopulativnoga i disjunktivnoga veznika.⁵ Ti su odnosi prikazani na Sl. 1, gdje najprije dva postmodifikatora u odnosu disjunkcije (*iz Grčke/*

³ O korelativnim veznim sredstvima vidi više u Pranjković (2001: 37–41), a o sintaksi i semantici hrvatskih korelativnih struktura te o njihovoj tipologiji u Belaj i Tanacković Faletar (2020: 356–369).

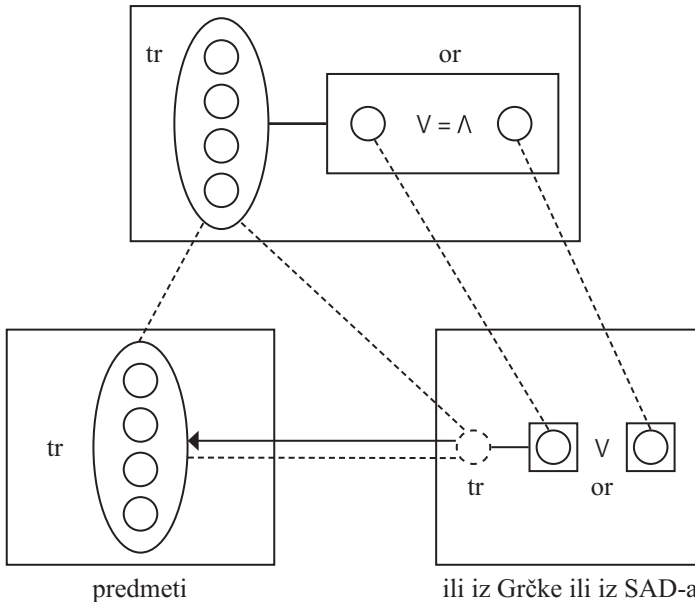
⁴ Nije naodmet spomenuti da i ARj (1959–1962: 812–815) govori o korelativnom *što*, no za razliku od ostalih rječnika o korelativnom *što* govori se u kontekstu kataforičko-anaforičkih konstrukcija *što... to*, a ne *što... što*.

⁵ O lokalnim i globalnim konstrukcijskim razinama u kontekstu analize sintagmatskih aspekata ustroja imenske sintagme (glave, modifikatora i dopune) vidi više u Langacker (1991: 147) i Belaj i Tanacković Faletar (2014: 185–215).

iz *SAD-a*) na lokalnoj razini u svojoj semantičkoj strukturi sadrže prazno mjesto elaboracije u vidu trajektora koje popunjava (elaborira) nominalna glava NP-a *predmeti*, a potom na kompozitnokonstruktivskoj razini taj odnos disjunkcije, kako je već rečeno, postaje komplementaran s odnosom konjunkcije.

Dakle parafraza s *ili* može samo u konstrukcijama u kojima se ne potencira isključivanje jedne od sintagmi na globalnoj kompozitnokonstruktivskoj razini, a to je tako u onim slučajevima kada koordinanti ne potenciraju isključivanje jedne od varijanata (2–4). S druge strane kada je riječ o antonimnom odnosu koordinanata (5–6), veznik *ili* dodatno doprinosi isključivanju jednoga koordinanta doprinoseći disjunktivnoj interpretaciji i na globalnoj konstruktivskoj razini, interpretaciji koja je različita značenja od parafraze nekim kopolativnim veznikom, pa stoga mogućnost zamjene ne dolazi u obzir (Sl. 2).

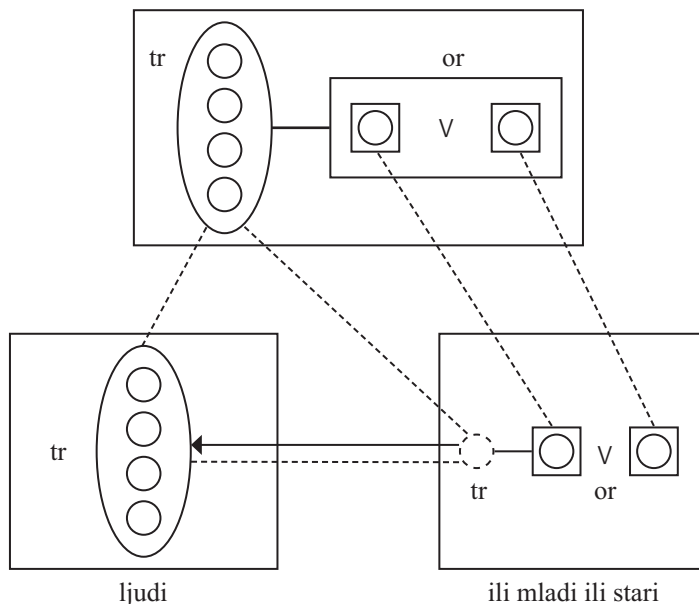
predmeti **ili/i** iz Grčke **ili/i** iz *SAD-a* = (predmeti **što** iz Grčke **što** iz *SAD-a*)

Slika 1

Kompatibilnost logičkih operacija konjunkcije i disjunkcije / mogućnost alternacije kopolativnoga i disjunktivnoga veznika

ljudi **ili** mladi **ili** stari ≠ (ljudi **što** mladi **što** stari/ljudi **i** mladi **i** stari)

Slika 2

Nekompatibilnost logičkih operacija konjunkcije i disjunkcije / nemogućnost alternacije kopulativnoga i disjunktivnoga veznika

Osim primjera (5–6) takvi su još recimo i sljedeći primjeri: *Na sajmu se moglo pronaći različite proizvode, što slane što slatke.* > **Na sajmu se moglo pronaći različite proizvode, ili slane ili slatke.* / *U svojoj je trenerskoj karijeri trenirao svakakve igrače, što dobre što loše.* > **U svojoj je trenerskoj karijeri trenirao svakakve igrače, ili dobre ili loše.* / *U zoološkom vrtu vidjeli su mnoge životinje, što sisavce što ribe.* > **U zoološkom vrtu vidjeli su mnoge životinje, ili sisavce ili ribe.*

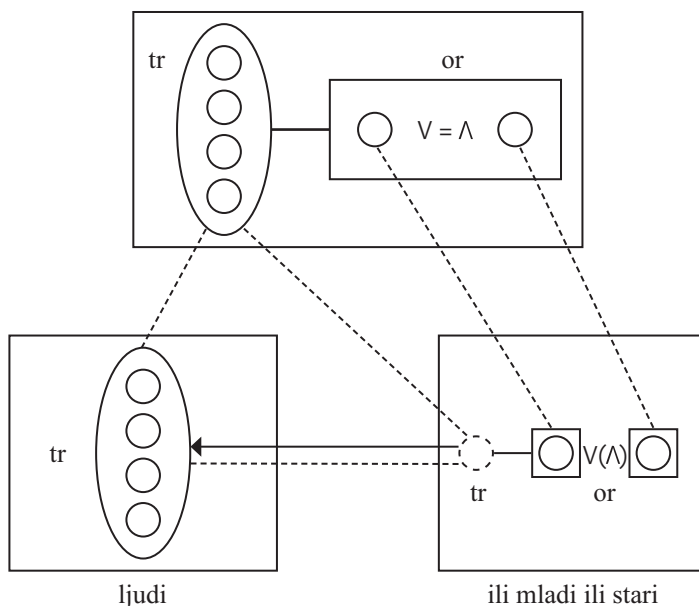
No kako objasniti činjenicu da je veznik *što... što* puno češće⁶ zamjenjiv rastavnim veznikom *bilo... bilo*, što pak govori u prilog tome da *što...*

⁶ Puno češće, ali ne uvijek. Usp. npr. *Svakako dođite, što sutra što preksutra.* > *Svakako dođite, i sutra i preksutra.* / *Svakako dođite, kako sutra tako i preksutra.* // **Svakako dođite, bilo sutra bilo preksutra.* / **Svakako dođite, ili sutra ili preksutra.*

što jest rastavni veznik ili da je barem i rastavni veznik? Parafraza s *bilo... bilo* moguća je češće jer se njime ne kodira posve isti semantički odnos rastavnosti kao prototipnim *ili*. Drugim riječima, iako *bilo... bilo* jest primarno rastavni veznik, on je ujedno i granični ili hibridni veznik blizak značenju sastavnosti jer je kod njega u većoj mjeri nego kod veznika *ili* profilirano značenje **uključivosti** svih varijanata. Da je veznik *bilo... bilo* granični veznik između značenja rastavnosti i sastavnosti, vidi se i po tome što je i kod bezuvjetnodopusnih *bilo da*-klauza (Belaj i Tanacković Faletar 2020: 280–286, Belaj 2021) tipa ***Bilo da dođeš bilo da ne dođeš, meni je svejedno*** zamjenjiv vezničkim intenzifikatorom i kudikamo neutralnije nego vezničkim intenzifikatorom *ili*, usp. ***Bilo da dođeš bilo da ne dođeš, meni je svejedno*** > ***I da dođeš i da ne dođeš, meni je svejedno*** / ***??Ili da dođeš ili da ne dođeš, meni je svejedno***. Uključivost svih varijanata u navedenim bezuvjetnodopusnim konstrukcijama ostvaruje se potenciranjem značenja iscrpnosti – habitualiziranosti – koje se ostvaruje intenzifikacijom⁷ krajnjih točaka metonimijskim tipom DIJELOVI ZA CJELINU, odnosno specifičnijom metonimijom KRAJNJE TOČKE SKALE ZA CIJELU SKALU, a na temelju metonimij-skoga lanca INTENZIFIKACIJA ZA ISCRPNOST (***Bilo da dođeš bilo da ne dođeš, meni je svejedno*** = ***Bilo da uradiš x, bilo da uradiš y, ..., bilo da uradiš n, meni je svejedno***) > ISCRPNOST ZA BEZUVJETNOST (***Bilo da uradiš x, bilo da uradiš y, ..., bilo da uradiš n, meni je svejedno*** = ***Bilo što ti uradio, meni je svejedno***) > BEZUVJETNOST ZA HABITUALIZIRANOST (***Bilo što ti uradio, meni je svejedno*** = ***Što god uradio, meni je svejedno*** / ***Ma što uradio, meni je svejedno***), pa disjunkcija postaje komplementarna s konjunkcijom. Dakle koordinirane sintagme povezane konjunktorem *bilo... bilo* predstavljaju graničnu kategoriju između značenja disjunktivnosti i kopulativnosti slično kao što recimo gradacijske strukture sa složenim restriktorsko-intenzifikatorskim veznikom *ne samo... nego* i predstavljaju graničnu kategoriju između značenja adverzativnosti i kopulativnosti. Ti su odnosi prikazani na Sl. 3 i u svemu odgovaraju odnosima prikazanim na Sl. 1, s tom razlikom što veznik *bilo... bilo*, za razliku od prototipnog rastavnog veznika *ili*, i na lokalnoj konstrukcijskoj razini, uz primarnu disjunkciju, u određenoj mjeri, a svakako u većoj od veznika *ili*, potencira i konjunkciju.

⁷ Svako udvajanje veznika rezultira intenzifikacijom, pa se posljedično i svi udvojeni veznici mogu smatrati pojačajnim česticama (intenzifikatorima), a to posebno to dolazi do izražaja kod sastavnih veznika (*n*)i i *niti*.

ljudi **bilo** mladi **bilo** stari = (ljudi **što** mladi **što** stari/ljudi **i** mladi **i** stari)

Slika 3

Kompatibilnost logičkih operacija konjunkcije i disjunkcije na svim konstrukcijskim razinama / mogućnost alternacije kopulativnoga i disjunktivnoga veznika

Sintaktičke skupine povezane veznikom *što... što* ponekad mogu biti i dvosmislene, odnosno uz kopulativnu interpretaciju moguća je i disjunktivna u drugom značenju (7)

(7) Dolazio je svakoga tjedna, **što** subotom **što** nedjeljom.

Kopulativna bi interpretacija značila da je netko dolazio svakoga tjedna dva dana (7a)

(7a) Dolazio je svakoga tjedna, **i** subotom **i** nedjeljom.

a disjunktivna da je svakoga tjedna dolazio jedanput, odnosno nekad subotom, nekad nedjeljom (7b)

(7b) Dolazio je svakoga tjedna, **ili** subotom **ili** nedjeljom.

Preostaje nam još reći kojom se vrstom riječi, točnije kojim vrstama riječi, može smatrati *što* u tim konstrukcijama, a riječ je funkcijama čak triju vrsta riječi. Kao što je u prethodnoj analizi pokazano, riječ je najprije o kopulativnom vezniku, a on se u navedenim konstrukcijama može smatrati i česticom s obzirom na obavezno udvajanje koje uvijek rezultira intenzifikatorskom ulogom odnosno ulogom pojačajne čestice. No osim veznicke i čestične funkcije *što* funkcionira i kao količinski prilog, i to totivno-distributivnoga značenja, što je i osnovna značenjska nijansa u alternativnom konstruiranju značenja veznikom *što... što* s jedne strane i njegovim aproksimativnim kopulativnim ekvivalentima *i... i* i *kako... tako* i s druge strane. To se količinsko priložno značenje dobro vidi najprije po tome što se veznik *što... što* uvijek može parafrazirati konstrukcijom *dijelom... dijelom... ili nešto... nešto...*, usp. *A ja takvih predmeta imam desetak, što iz Grčke što iz SAD-a.* > *A ja takvih predmeta imam desetak, dijelom/ništo iz Grčke dijelom/ništo iz SAD-a.* // *Na trgu se okupilo mnogo ljudi, što mladih što starih.* > *Na trgu se okupilo mnogo ljudi, dijelom/ništo mladih dijelom/ništo starih.* // *Prošla smo četiri mjeseca, što s klubom što s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice.* > *Prošla smo četiri mjeseca, dijelom/ništo s klubom dijelom/ništo s reprezentacijom, igrali samo odlučujuće utakmice.*⁸ Njegovo totivno značenje proizlazi iz kodiranja ukupnosti količine referenata o kojima je riječ kao zbroja dvaju ili više dijelova (svojevrskih priložnih partitivizatora), a distributivno značenje posebno dolazi do izražaja u konstrukcijama s više od dvaju koordinanata, npr. *Za Božić je kupio mnogo poklona, što bratu, što sestri, što roditeljima, što prijateljima.*

Da je bez sumnje riječ i o količinskom prilogu, potvrđuje se nadalje i time što on ne može funkcionirati kao predikatna dopuna niti može biti dio argumentne strukture u niječnim konstrukcijama jer dolazi do kolizije negacije količine i njezine realizacije *što... što*-konstrukcijom, usp. (8–10):

- (8) *Bilo je što mladih što starih.*
- (8a) **Nije bilo što mladih što starih.*
- (9) *Vidio sam što mlade što stare.*
- (9a) **Nisam vidio što mlade što stare.*
- (10) *Okupili su se što mladi što stari.*
- (10a) **Nisu se okupili što mladi što stari.*

⁸ U konstrukcijama s vremenskim adverbijalima kao u (7) *što* podliježe i parafrazi s *nekad...* *nekad*, pa je tada riječ o vremenskoj količini.

Stoga smatram da bi najpreciznija definicija opisane funkcije riječi *što* bila da je riječ o **kopulativnom priložnom vezničkom intenzifikatoru totivno-distributivnoga značenja** nastalom sljedećim gramatikalizacijskim lancem:

nešto (neodređena zamjenica) > *nešto* (količinski prilog) > *što* (količinski prilog) > *što* (veznik/čestica)

3. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Namjera je ove rasprave bila opisati jednu u nas zanemarenu, a istovremeno vrlo zanimljivu i semantički nimalo jednostavnu funkciju riječi *što* te ponuditi drukčije viđenje njezina kategorijalnog statusa od onoga koje se nudi u hrvatskim, ali i drugim rječnicima štokavskih standardnih jezika. Najvažnija zapažanja mogu se sažeti u nekoliko točaka:

(i) Udvojeni konjunktora *što... što* nije rastavni, nego sastavni veznik jer uvijek alternira s nekim prototipnim sastavnim veznikom. S druge strane alternacija s prototipnim rastavnim veznikom *ili* nije uvijek moguća, a tamo gdje jest, veznik *ili* na kompozitnokonstruktivskoj razini aktivira logičku operaciju konjunkcije i funkcionira kao sastavni veznik.

(ii) Kao što nije riječ o rastavnom vezniku, nije riječ ni o korelativu jer je pojam korelacije zbog metodoloških razloga bolje zadržati samo za konstrukcije s kataforičko-anaforičkim odnosom, bilo onim između korelacijske riječi i subjunktora bilo onim unutar složenoga subjunktora.

(iii) Za razliku od alternacije s veznikom *ili* alternacija s veznikom *bilo... bilo* moguća je u većoj mjeri jer taj veznik nije prototipni rastavni veznik, nego čini prijelaznu odnosno graničnu kategoriju između značenja rastavnosti i sastavnosti.

(iv) Opisana funkcija riječi *što* dodatno doprinosi njezinu statusu najpolifunkcionalnije riječi u hrvatskom jeziku jer dokazuje da se osim dvaju dobro opisanih tipova polifunkcionalnosti – onoga da *što* može imati funkciju čak pet pojedinačnih vrsta riječi i onoga da *što* kao samostalan subjunktora ili kao dio složenoga subjunktora djeluje na razini desetak tipova subordinacije – može govoriti i o trećem tipu koji se odnosi na činjenicu da *što* u toj funkciji istovremeno ima kategorijalna obilježja čak triju vrsta riječi – priloga, veznika i čestice – zbog čega je ta njegova funkcija i definirana kao *kopulativni priložni veznički intenzifikator totivno-distributivnoga značenja*.

LITERATURA

- Akademijin rječnik. 1959–1962. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Knjiga 17*. Zagreb: JAZU.
- Anić, Vladimir. 1994. *Rječnik hrvatskoga jezika (drugo, dopunjeno izdanje)*. Zagreb: Novi liber.
- Belaj, Branimir, Tanacković Faletar, Goran. 2014. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, Knjiga prva, Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Belaj, Branimir, Tanacković Faletar, Goran. 2020. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, Knjiga treća, Sintaksa složene rečenice*. Zagreb: Disput.
- Belaj, Branimir. 2021. Metonymy and Croatian adverbial clauses. *Jezikoslovlje*, 22, 2, 295–338.
- Jojić, Ljiljana [ur.]. 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Langacker, Ronald, W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar, Vol. 2*. Stanford, California: Stanford University.
- Maretić, Tomo. 1963. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, treće, nepromijenjeno izdanje*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Pranjeković, Ivo. 2001. *Druga hrvatska skladnja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Pranjeković, Ivo. 2013. *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Pranjeković, Ivo. 2021. *Gramatičke graničnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Raguž, Dragutin. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Šonje, Jure [ur.]. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža / Školska knjiga.
- Vujanić, Milica [ur.]. 2007. *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.

SUMMARY

ON THE SO-CALLED “DISJUNCTIVE CORRELATIVE” ŠTO

Using a cognitive linguistic approach, this paper discusses the categorial status and the function of the form *što* in the construction type exemplified in *Na trgu se okupilo mnogo ljudi, što mladih što starih* (‘Many people gathered in the square both young and old’). Croatian grammars and papers discussing various functions of *što*, (e.g. Pranjeković 2013: 238–246) either fail to recognize this construction altogether or gloss over it without providing an in-depth treatment (e.g. Raguž 1997: 69). In contrast, dictionaries of Croatian (e.g. Šonje 2000, Anić 2003: 1552, Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika 2003: 1529) and other related languages (e.g. Rečnik srpskoga jezika, 2007: 1555), tag the *što* form as a rule as a *disjunctive correlative* or *disjunctive conjunction* comparable in meaning to the conjunction *ili... ili* (‘either ... or’) or *bilo... bilo* (‘whether/be it ... or’). In this paper we submit arguments against treating *što* in the construction at hand

as either a correlative (at least a prototypical one) or a disjunctive conjunction. We hold to this argument even when *što* alternates with prototypical disjunctive conjunctions like e.g. in constructions of the type *Dolazio je svakoga tjedna, što subotom što nedjeljom* ('He would come every week, whether/be it on Saturdays or on Sundays'). The latter type of examples raises intriguing questions about the relationship between disjunctiveness and copulativity. We also present evidence that, when it has the function concerned, *što* sits categorially between two, or – arguably (on account of its obligatory duplication) – between three, word classes, which makes it a prime example of categorial indeterminacy in Croatian.

Keywords: adverb, conjunction, particle, copulative conjunction, disjunctive conjunction, correlative

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom „Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna”.
This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.